

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Petr Karadjordjevič,
osvoboditel a sjednotitel Srbů, Chorvatů a Slovinců.

Král Petr mrtev.

Národ Srbů, Chorvatů a Slovenců doprovodil tyto dny ke hrobu svého starého krále Petra, z rodu Karadjordjevičů, jenž spravoval svou zemi v době, kdy dějiny jeho národa mají průběh a spád slavného, hrdinného dramatu, kdy srbský národ dovedl pro svůj veliký cíl dáti v sázku celou svou existenci.

Dějiny budou moci změřiti jeho osobní účast na tomto dile osvobození jihoslovanského národa. Ocení jeho politickou prozíravost, státnickou a vojenskou schopnost jako hlavy státu.

Pod dojmem jeho smrti vzpomíná národ jihoslovanský v první řadě člověka. Vzpomíná jeho pohnutlivého života od mládí až do posledních let, kdy sdílel se svým národem v stejné míře dny radosti a neštěstí.

Ve čtrnáctém roce r. 1858 odchází se svým otcem Alexandrem, zbaveným trůnu, do vyhnanství, z něhož se měl vrátiti teprve r. 1903, když byl zvolen králem. Nežil v něm mládí královských princů. Na vojenských školách ve Francii získal si vojenského vzdělání. Hlásil se jako dobrovolník do francouzské armády ve válce 1871 jako bojový důstojník. Vyznamenal se zejména svým vyváznutím z hroziícího zajetí, kdy se zachránil pouze tím, že přeládal rozvodněnou Loirou — bylo to v zimě — a odnesl si pro život rheumatismus, jímž později mnoho trádal.

Nato byl přidělen generálnímu štábu armády. Dobyl si četných významání pro statečnost a získal z vlastního názoru bohatých válečných zkušeností.

Tato účast na válce proti Německu mu nebyla přirozeně v Berlíně nikdy zapomenuta; zejména Bismark netajil se svou antipatií k jeho osobě.

Legenda a národní „pjesme“ zmocnily se jeho známého počínu v době bosenského povstání r. 1875, kdy pod jménem „Petar Marković“ vedl svoji četv v bojích proti Turkům, jda tak za příkladem svého děda Karadjordja, jenž zahájil r. 1804 povstání proti Portě. Téměř rok účastnil se boje povstalců, napadaje turecké oddíly. Byl ohrožován úklady se všech stran a proto s krajní opatrností skrýval své jméno.

Ještě na cestě ze Švýcarska do Bosny vydal tajnou proklamaci, již dal rozšířit mezi Srby a v níž vylíčil úklady, které mu chystá vláda krále Milana. Odmítal pomluvy, jimiž byl podezříván z úsilí o trůn a svržení krále Milana, k čemuž mu mělo býti povstání pouhou záminkou. Ukazoval na vážnost okamžiku, kdy nutno je zapomenouti osobních řevnivostí a mysliti pouze na dilo osvobození. Žádal, aby Srbsko podporovalo vojensky povstání a nabízel své síly k tomuto boji. Srbsko však, v první řadě vinou vlády, zameškalo vhodný okamžik k osvobození Bosny; naopak z Bělehradu byl ohrožován na životě agenti a na jeho hlavu vypsána cena. Nemohl se domoci trvalých úspěchů proti turecké přesile. Hrozilo mu nebezpečí se strany Rakouska, které hrálo úlohu protektora krále Milana a připravovalo se na okupaci Bosny. Přes to, že byl zvolen hlavou povstalecké akce, byl nucen opustiti Bosnu a přes Záhřeb a Chorvatsko tajně uprchnouti do Švýcarska. Žil pak střídavě v Ženevě a Cetinji u krále Nikoly, s jehož dcerou se oženil; ale i ji brzy ztratil. Sám pak se stal o své dva syny a dceru.

Sledoval události v Srbsku a stýkal se s představiteli mladé inteligence, zejména se svým pozdějším ministerským předsedou Nik. Pašičem, Sv. Markovićem etc. Zabýval se politickými a sociálními studiemi a je velmi charakteristický jejich výběr. Přeložil a úvodem opatřil knihu St. Milla „O svobodě“. Studoval socialistické hnutí, četl Marxe, stýkal se s ruským revolucionářem Bakuninem. Zabýval se agrárními otázkami se vztahem na agrární poměry na Balkáně.

Nezasahoval v události v Srbsku, kde zatím za posledních Obrenovičů poměry šly k nejhrošímu.

Po nešťastné válce s Bulharskem ztratilo Srbsko svůj vojenský prestiž na Balkáně. Záviselo hospodářsky, finančně a politicky na Rakousku, stávalo se doslova kolonií Vídně a Budapešti. Neústavní vláda, protekční režim ve správě a armádě podporoval úpadek uvnitř. Osobní život krále Alexandra a Dragy kompromitoval autoritu dvora v zemi a za hranicemi. Tento úpadek hrozící rozvratem vedl až ke kralovraždě r. 1903, kterou končí vláda rodu Obrenovičů. Skupština jednohlasně zvolila králem Petra Karadjordjeviče, dličiho ve Švýcarsku.

Situace nového krále nebyla snadná v žádném ohledu. K odstranění důsledků minulého režimu a k reformám bylo třeba značné doby a organizace země jak po stránce materiální, tak administrativní; bylo třeba vzbuditi důvěru a ochotu k ústavní vládě a úctu k autoritě zákona, upevniti nový režim uvnitř i za hranicemi.

Při vstupu na půdu své země král Petr byl vítán jako její zachránce. Úkol, jež mu kladl do rukou národ, přesahoval však daleko rámec jakkoli nalahavých potřeb malého království. V pozdravy mísily se výkřiky: „Ať žije první jugoslavený král.“ Neboť Piemont na Sávě a Dunaji uvědomoval si již instinktivně i vědomě nevyhnutelného poslání: pokračovati v boji za osvobození všech soukmenovců a jich sjednocení ve státní suverenní celek. Posud osvobozené kraje nebyly schopny trvale vydržeti hospodářský a politický tlak Turecka a zejména Rakouska, kamž uzavřené Srbsko vyváželo 80% svého celého vývozu a jež, poskytuvši mu úvěr, drželo je v naprosté hospodářské odvislosti. To se ukázalo v hrozivé míře v hospodářské válce r. 1906, kdy na pokusy Srbska se hospodářsky osamostatnit uzavřelo mu Rakousko hranice a tím i téměř jedinou cestu vývozu.

Nesmyslná politika Vídně a Budapešti skončila tenkrát porážkou silnějšího a Srbsko, dokázavši svou schopnost k hospodářskému životu, splnilo hlavní podmínku pro vedení příštího boje zbraněmi. Politikové a představitelé armády věděli, že zápas o osvobození ostatních Srbů z turecké nadvlády stejně jako konflikt s Rakouskem je pouze otázkou doby a okolností. Proto od prvních dnů své vlády král Petr se snažil vybudovat morálně a technicky silnou armádu, kterou přijal v obojím ohledu nepřipravenou.

Nedůvěra k armádě, datující se od porážky ve válce s Bulhary r. 1885, jevila se i v neporozumění skupštiny pro nutnosti moderní výzbroje a výstroje, zejména při těžké finanční situaci zadlužené země.

Stejně jako na poli hospodářském tak i v tomto ohledu, díky slepé politice omezené a vyzývavé diplomacie a prepotentních vojenských kruhů rakousko-uherských, trpká zkušenost ukázala včas, kde je záruka budoucnosti neodvislého Srbska.

Anexe r. 1908 zastihla Srbsko vojensky nepřipraveno. Proto musilo přijmouti tento „fait accompli“ hraběte Aehrenthala, jakkoli tím byla zasažena smrtelná rána nadějím na cestu k moři a na prolomení železného kruhu, v němž bylo spjato, a jakkoli hrdý srbský národ žádal odezvu na cynický a potupný úskok Vídně a Budapešti. Ale srbská vláda věděla, že Rakousko, opírající se o Německo, čeká na záminku k invasi do srbského území. Spoléhati na cizí pomoc odnaučily Srby zkušenosti z této pro ně poučné doby, kdy velmoci se omezily pouze na protestní noty.

Od tohoto osudného roku vidíme obrat ve vnitřní i vnější politice Srbska. Poznalo, že jde o jeho bytí a že by bylo zločinem spoléhati jak na „mírumilovné“ projevy nepřátel tak na nezávazné sliby přátel. Skutečnost prikazovala jedině: připravit se vojensky a politicky na nevyhnutelný boj. V první řadě bylo nutno opatřiti novou výzbroj armády. Skupština odhlasovala značné náklady pro vojsko, které umožnily nákupy a dovolily postavití zvýšený kontingent. Současně s vojenskými přípravami postupovala akce diplomatická.

Turci svojí politikou pobouřili veřejné mínění v Bulharsku a Řecku tak, že vlády pod jeho tlakem překonaly vzájemnou nedůvěru, žárlivost a nepřijatý šovinismus, jenž před tím a potom dělil balkánské státy. Srbsko využilo této situace k energické a obratné akci pro vytvoření spolku balkánských států, jímž mělo být dosaženo první etapy ke spojení všech Jihoslovanů v státní jednotu osvobozením památných krajů Starého Srbska a zjednána širší base pro další fási boje — proti německo-maďarské expansi na východ. Pronásledování Řeků a Bulharů v Thrakii a Macedonii uspíšilo dohodu a král Petr mohl v září roku 1912 podepsati v Niši mobilizační rozkaz.

Události a změny, jež se v této době převálily přes balkánský poloostrov a Srbsko, jsou dobře známy. To není úkolem tohoto článku se o nich šířiti. Chtěli jsme v rámci dosavadních událostí ukázati, jaké úkoly uložila doba vládě krále Petra. Není ovšem dnes ještě snadno určití účast a vliv jeho osoby na směr politických a vojenských událostí země. Neboť právě jeho vstupem na trůn začíná skutečná ústavní vláda a správa, končí libovůle posledních Obrenovičů a zahajuje se moderní demokratický režim zákonodárných a zodpovědných i výkonných orgánů, v němž není snadno sledovati iniciativu a spolupráci vladařovu, nehledě k tomu, že přirozeně historický materiál tohoto období dosud nemohl být předmětem studia. Můžeme již z jeho činnosti a z jeho zájmů ve vyhnanství dedukovati, že přišel v čelo státu s vlastním programem, jež hleděl v mezích své působnosti uskutečnit. Politika zahraniční má skutečně odtud pevný směr, jež uplatňuje přes momentanní vážné překážky a zbavuje se kolísání a oportunismu vůči Rakousku. Ve vnitřní politice provádí se program, aby ze zaostalé země, ponějvíce agrární, učinil moderní stát hospodářsky soběstačný s moderní administrativou. Bylo také učiněno mnoho pro zvýšení vzdělanosti jeho obyvatelstva.

Srbsko potřebovalo nutně hospodářské a politické stability a zabezpečení, poněvadž zmíněné události ukázaly, že má proti sobě nepřítel, jemuž každý i nejnížší prostředek je dobrý, aby odklidil malé Srbsko, které stálo v cestě německému hospodářskému imperialismu šířícímu se na východ, a které se mu odvážilo tak vzdorovati. Po celou dobu až do událostí před světovou válkou intriky vídeňské a budapeštské diplomacie hledaly záminky k okupaci Srbska. Bylo třeba největší rozvahy a pohotovosti ku předejití katastrofy a k organizaci obrany.

Tu byl jistě vliv krále Petra, jenž strávil mládí a mužná léta na západě, jenž dovedl vybírat pro vládu schopné síly, v prvních letech vlády velmi značný. V celém státním životě jevil se rychlý pokrok — a jedině tak mohlo se Srbsko odvážiti balkánské války a dodělati se překvapujících úspěchů. Neštěstím pro ně bylo, že bylo překvapeno novou válkou právě v okamžiku, kdy organizovalo nová území a reorganizovalo armádu. Srbsko bylo nepřipraveno vojensky, neprovedlo posud návrat do normálního mírového stavu, když tu stálo proti nepříteli připravenému, silnějšímu, izolováno a obkličeno nepřátelským Bulharskem a Albánií.

Vedlo tuto novou válku s vynaložením všech sil materiálních a mravních, a uskutečnilo neuskutečnitelné. V tomto boji každý muž a žena a i dítě, museli býti na svém místě. Tu nebojovala armáda, tu celý národ byl na frontě. A na frontě byl ovšem i král. Tento už před zahájením nepřátelství odevzdal vladařské povinnosti následníkovi Alexandrovi a sám konal povinnosti Srba-vojáka. Stár, nemocen, opírající se o hůl, oblečen v uniformu bez odznaků, objevoval se na různých místech fronty, v zákopech, v táborech u nočních ohňů, naslouchaje rozhovorům, povzbuzuje a káraje. V momentech nejkritičtějších, na př. při prvním ústupu v listopadu r. 1914, kdy vysílená armáda na některých úsecích podléhala depresi, svou přítomností na frontě přinutil své vojáky k napětí i posledních sil.

Jako o této jeho účasti na skutečích válečné slávy, tak je dnes už vytvořena legenda o králi Petru, když opouští při onom v moderních dějinách Evropy jedinečném ústupu svou zemi, pro jejíž obranu nestačily ani síly jeho ani celého národa. Celý civilisovaný svět tehdy sledoval s úžasem smrtelný zápas národa, jenž na dlouho podlomil jeho síly a jenž zlomil zbytek zdraví krále Petra.

Další události se odehrávaly už bez něho; v jasných okamžicích se dovídal o novém vzmachu národa, o nových vítězstvích, velkých nadějích a konečném dovršení více než staletého zápasu za osvobození všech větví jihoslovanského kmene. Nadlidský boj uskutečnil to, co bylo do posledních let pouhým snem.

Bylo dopřáno ještě králi Petru, aby byl přítomen zahájení nového historického období jihoslovanského národa, dobytého boji a strádáním těch, kteří ochotně přinášeli každou oběť své velké svaté víře.

S ním odchází jeden z představitelů heroické doby národa srbského a jihoslovanského, ve které se projeví jeho nejkrásnější ctnosti, jež budou ukazovati cestu příštím generacím v novém životě, jenž, jako život vůbec, bude znovu zápasem, i když to nebude zápas mečem.

Dějinami půjde postava krále Petra, lidového krále a vůdce, jakého potřebovala doba, který ji pochopil a vytvořil v ní spolu se svým národem nesmrtelné dílo, jež vzbudí vždy úctu a pocit vděčnosti v příštích generacích.

A. P.

Dr. R. Tschorn:

Vojna a vojáci v dile Alšově a Jiráskově.

I.

„... Obnovit paměť minulých dnův a tou
osvěžit a posílit a třeba i k svatému ohni
rozlítit ...
... Tou cestou jsem šel, tak jsem pracoval ...“

Z řeči Aloise Jiráskova pronesené 22. srpna
1911 ve Hronově. („Rozmanitá prosa“,
III.; Sebr. spisy, sv. XXIX.)

Pokusiti se o vymezení slova národ jest úlohou přenesnadnou a snad i nerozřešitelnou. Jaké to podivné slovo a co všechno v sobě tají! Rozložme je historicky, národopisně, sledujme vývoj kmene, pátrejme po krevních poutech, zkoumejme moc jazyka — přece nedojdeme živé představy národa. Snažme se zachytiti cit příslušenství, vědomí souvislosti, a unikne nám odůvodnění a vyvstanou vysvětlení, která poprou živé vědomí národa, které nalézáme v sobě a ve svém okolí. I lidé zklamou, běžeme-li je jednotlivě. Teprve dálkou lidé mizí, splývají v davu, spojují svůj osud s osudy okolních v jeden veliký pohyb, v jedno hnutí v jediném směru. Tento pohyb hromadných osudů určuje, ovládá i zdržuje nejmocněji půda, na které lidé rostou, okolí, do něhož jest jejich život postaven a s nímž usouzeno jim vždy se vyrovnávati. A když vezmeme člověka spolu se zemí, na které žije, tehdy máme nejsilnější pojítko lidí a rozumíme zákonům, pod kterými tvořily se jednotlivé davy, a chápeme cestu, jak vznikl národ. Možná říci, že je to duch místa — *genius loci* — který dává lidem vlastní souvislost se zemí a s její minulostí, který tvoří nepřetržitý svazek s předcházejícími generacemi a který spojuje lidi v hromadný cit společné příslušnosti. Lidé odcházejí, a jenom dotud, dokud neuhaslá vzpomínka na zemi, ze které vzešli, cítí se příslušníky starého celku, neboť jazyk, pomůcka osobního výrazu, nemá síly, aby zadržel srůst s novou půdou. Země ta není tedy pouhým nerostem. Jest to živá půda, vytvořená prací odeslých pokolení, a zoveme ji vlastí. Pokolení